

Citta

Stadsmagazine bij
GAZET VAN ANTWERPEN

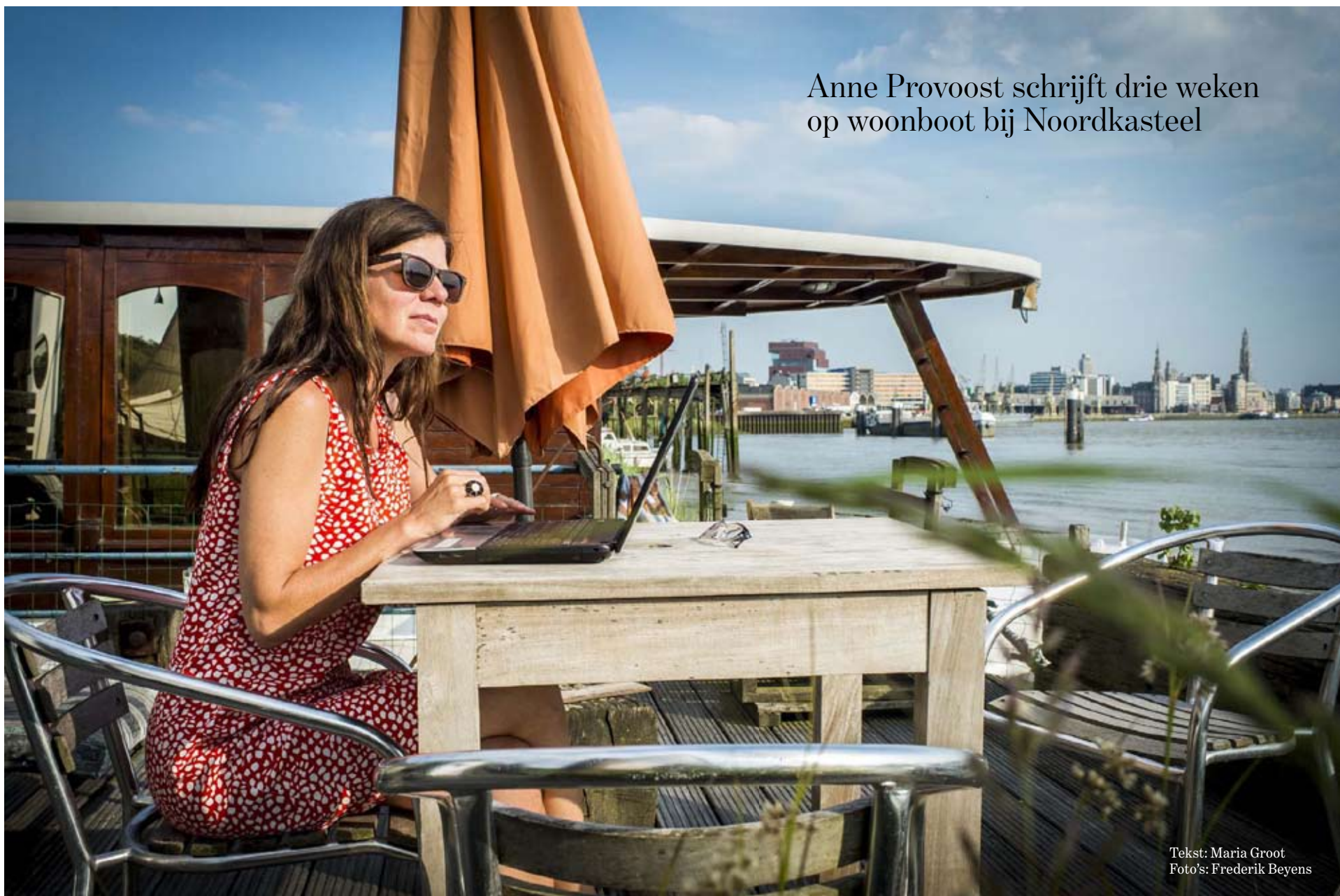
Zaterdag 21 juni 2014 - N° 94

Persoonlijk
Antwerpen met
Cath Luyten

Op zoek
in de stad
naar petanquers

ANNE PROVOOST
Verliefd op
het Noordkasteel

Anne Provoost schrijft drie weken
op woonboot bij Noordkasteel

Tekst: Maria Groot
Foto's: Frederik Beyens

“Hier had ik altijd willen blijven”

“Ik was meteen onder de indruk van de ongereptheid van het gebied, zo vlak bij de stad”

Onlangs verbleef Anne Provoost drie weken op een woonboot op de Schelde, om aan haar nieuwste boek te schrijven. Ze verloor haar hart aan het Noordkasteel, het bedreigde natuurgebied op een steenworp van haar schuif, en kreeg een band met het water. “Voor het eerst in mijn leven voel ik me een beetje zeevaardig.”

Sommige schrijvers functioneren alleen in hun vertrouwde omgeving, aan hun eigen bureau, met hun woordenboeken binnen handbereik. De Amerikaanse auteur John Steinbeck kreeg geen letter op papier als er geen twaalf geslepen potloden klaar lagen. Zo niet Anne Provoost. Zet haar achter een laptop en ze schrijft een boek, of ze nu in een Duitse flat of aan de Loire zit. Thuis wordt er misschien zelfs meer aan haar concentratie geknaagd. Een zoon komt uitgehongerd thuis, aan de keukentafel zitten actievoerders te vergaderen. Eens in de zoveel tijd klappt Anne haar laptop dicht, haalt haar reistas uit de kast en laat een briefje met aanwijzingen voor haar man en drie kinderen op de koelkast achter.

“Vroeger was ik een van de weinige auteurs die geregeld aan schrijversresidenties deelnam”, vertelt Anne. Ze staat op de houten vlonder naast de woonboot waar ze de afgelopen drie weken heeft gewoond en gewerkt. In het late middaglicht gloeit haar meisjesachtige gezicht oranje op. “Er is een nieuwe generatie auteurs opgestaan, die veel mobieler is dan vroeger. De technologie heeft hen geacommodeerd, je hebt nu overal internet en je kan goedkoop naar huis bellen. Daardoor is de vraag naar schrijvershuizen de jongste jaren enorm toegenomen.” Toch is het aanbod nauwelijks toegenomen. Omdat de schrijfster niet langer afhankelijk wilde zijn van de beperkte aanbiedingen, besloot ze om zelf op zoek te gaan naar schrijfplekken. En die vindt ze overal waar huizen-, dieren- en plantenbezitters een oppas nodig hebben.

Oppas voor woonboot

Ook een boot kun je best niet te lang onbewoond laten dobberen. Dirk en Linda vragen elk jaar een vriend of vriendin om op hun woonboot te passen als ze op vakantie gaan. Uiteraard heeft nog nooit iemand geweigerd, ze wonen op een van de mooiste plekken van Antwerpen. Dit jaar had Anne het geluk om te worden uitgenodigd op de ark, die verschoen ligt in het hoge riet dat in de rechteroks van de

Schelde groeit. Het verborgen natuurgebiedje, voorbij de ‘barbecuebocht’ en vlak voor het Noordkasteel, is een favoriet decor voor vele naaktkalenders, filmopnames en romantische ontmoetingen. Maar niet lang meer. Volgend jaar mag geen mens hier meer komen. De woonboot zal dan zijn weggesleept. Alleen de rietzangertjes kunnen blijven. Volgens de bestemmingsplannen wordt dit slikken- en schorregebied een ecosysteem waar de getijden vrij spel krijgen. “Voordat ik hier kwam schrijven, kende ik deze plek eigenlijk niet goed”, bekennt Anne, terwijl ze aan wal gaat en naar de Royersbrug loopt. De schrijfster was jaren geleden één keer bij het Noordkasteel geweest toen haar man (*Manu Claeys van stRaten-generaal, red.*) daar een evenement organiseerde. “Het was februari en de bomen stonden er kaal bij. Toch was ik meteen onder de indruk van de ongereptheid van het gebied, zo vlak bij de stad. Als je niet goed weet waar het Noordkasteel ligt, denk je dat het ver weg is, maar je bent er zo. Het is net als met het MAS. Sommige mensen kwamen vroeger nooit op het Eilandje. Nu zegt geen mens meer dat het MAS buiten de stad ligt.” Anne raakte tijdens haar verblijf zo gecharmeerd van de plek, dat ze zich spontaan opwierp als ambassadrice van het Noordkasteel. Ze nam foto’s van de rietkragen, de vogels en de bomen en nodigde bevriende fotografen uit om langs te komen met hun camera. Om de paar dagen deelt Anne hun foto’s via de sociale media, met het doel zoveel mogelijk Antwerpenaars verliefd te laten worden op het Noordkasteel. Nu het

nog kan, want een groot deel van het natuurgebied zal moeten wijken voor een verkeerswisselaar van de Oosterweelverbinding.

Historische plek

“Het Noordkasteel is een historische plek van activisme”, roept Anne boven het belgerinkel van een sluitende slagboom uit. De Royersbrug gaat omhoog, in de diepte vaart een sloep met grind voorbij. De schrijfster refereert aan de bouw van het bastion in 1862, waartegen de Antwerpenaars massaal in opstand kwamen. Het Noordkasteel moest het zwaartepunt worden van een grote defensiegordel rond Antwerpen. De Brialmontomwalling zou niet alleen de stad, maar het hele land beschermen tegen mogelijke aanvallen van de Duitsers of de Fransen. Maar de inwoners verenigden zich in de antimilitaristische Meetingpartij. “Ik denk dat de Antwerpenaars vonden dat je de oorlog juist naar je stad haalt door zo’n citadel te bouwen”, zegt Anne. “Of wellicht hadden sommige visionaire geesten een voorgevoel dat de oude manier van oorlogvoeren zou verdwijnen. Ik zie daar een parallel met vandaag. Het BAM-tracé is ook een achterhaald idee, een twintigste-eeuwse oplossing die niet past in deze tijd.” Anne klimt door het lange gras de dijk op die de vijver van het Noordkasteel van de Schelde scheidt. Een fazant die in het riet verscholen zat, schrikt op en fladdert weg. Anne volgt zijn vlucht door de hemel. “Een mannetje”, zegt ze. “Die hebben zo’n mooie gouden kleur en een groene kop. Het zit hier vol vogels: riet-

De schrijfster geniet van de natuur vlak bij de stad en de haven. “Weet je waar ik ook enorm van heb genoten? Dat gakkende geluid van overvliegende ganzen.”

Anne Provoost aan de Royersbrug. “Voordat ik hier kwam schrijven, kende ik de omgeving van het Noordkasteel eigenlijk niet goed.”

"De literatuur zit vol met verhalen over water. Ik heb nooit begrepen wat schrijvers met water hebben, maar daar is nu verandering in gekomen."

zangers, ijsvogels en kwikstaartjes, die heb ik sinds mijn jeugd niet meer gezien. Weet je waar ik ook enorm van heb genoten? Dat gakkende geluid van overvliegende ganzen." Anne staat een tijdje stil op de dijk, neemt het uitzicht in zich op, de silhouetten van het Sint-Annabos aan de overkant, de spiegelingen in de rivier. "De literatuur zit vol met verhalen over water", zegt ze dan. "Moby Dick, The heart of darkness, The old man and the sea... Ik heb nooit begrepen wat schrijvers met water hebben. Ik heb *De arkvaarders* geschreven, maar die boot ligt op het droge", lacht Anne. Deze residentie heeft daar verandering in gebracht. "Voor het eerst in mijn leven voel ik mij een beetje zeevaardig", vertelt Anne, terwijl ze over de dijk loopt. De schrijfster leerde het water appreciëren zoals de klasieke meesters voor haar. "Soms werd ik midden in de nacht wakker van het water dat rond de boot slurpte. Dat dobberen's nachts vond ik de max. De eerste dagen werd ik lichtjes misselijk als ik tijdens het wiegen zat te schrijven. Maar na een paar dagen was ik het gewend." De woonboot ligt acht uur per dag droog, en vier uur per dag schommelt hij. "Als je lang genoeg blijft, zal je zien dat het water zich terugtrekt tot aan het staketsel en we omgeven zijn door slijk." Ook al ligt de Schelde in Antwerpen bijna 100 kilometer landinwaarts, toch hebben de getijden veel invloed. De hevigheid en het tijdstip van eb en vloed veranderen elke dag en dat heeft onder meer te maken met de windkracht, de windrichting en de stand van de maan. "Ik had daar nooit bij stilgestaan", zegt Anne. "Dat is toch tragisch, dat wij Antwerpenaars onze rivier niet meer kennen."

Geen zeemansverhaal

Ondanks de bevoegenheid hoeven haar lezers niet op een zeemansverhaal te rekenen. Er loopt geen directie lijn van de buitenwereld naar de hand van de auteur. "Ik ben niet het soort schrijver dat in de lucht kijkt en

afwacht tot de verhalen tot mij komen", ontkracht Provoost het cliché. "Ik werk volgens een duidelijk plan. Ik zorg dat ik nooit met een wit blad begin, maar met tientallen pagina's documentatie, aantekeningen en structuur. Ik schrijf eerder zoals een journalist aan een artikel werkt, ik hang ook altijd boven het verhaal. Tijdens de residentie werkte Anne aan haar eerste autobiografische non-fictieboek. Daarin onderzoekt ze wat het voor haar heeft betekend om op te groeien in een Vlaams landbouwgebied, in haar geval de Westhoek. "Ik heb mijn hele jeugd verhalen gehoord over hoe het land te klein werd", licht Anne toe. "Boerenzonen en -dochters die het beroep van hun ouders verder wilden zetten, hadden akkers nodig. Maar het land viel niet eindeloos op te delen. Daarom vertrokken ze naar Wallonië, Frankrijk, de Verenigde Staten en Canada om daar nieuwe bedrijven te beginnen. Hier vlakbij zijn mijn twee grootvaders met de Red Star Line naar Amerika vertrokken. Ik heb honderden verwanten in Minnesota, allemaal dankzij die twee ooms. Hun verhaal probeer ik nu op papier te zetten." De schrijfster gaat graag op zoek naar geschiedkundige lijnen die het heden met het verleden verbinden. In haar komende boek verwijst ze naar de geuzen, de beeldenstormers en de guillottes. Tijdens haar verblijf rond het Noordkasteel had ze dezelfde reflex. "Voor mij is de historische context van een plek heel belangrijk. Ik wil voelen wie er voor mij op deze grond heeft gelopen." Als reactie op haar verslagjes op Facebook kreeg ze heel wat anekdotes te horen van mensen die het Noordkasteel nog kenden uit hun jeugd. "Een oudere dame herinnerde zich dat de jeugd vroeger was opgedeeld in twee kampen: die van het Sint-Annekestrand, en die van het Noordkasteel. Je ging niet met een lief van de overkant", zegt Anne glimlachend. "Heel wat Antwerpenaars vertel-

"De eerste dagen werd ik lichtjes misselijk als ik tijdens het wiegen zat te schrijven"

den ook dat ze hier hun eerste kus hebben gekregen." Een enkele sinjoor krijgt er wellicht ook zijn laatste. "Een van de mooiste momenten die ik heb meegemaakt, was toen ik per ongeluk op twee onstuimig tongzoenende mensen stuitte, die minstens 80 jaar waren. Vol overgave waren ze elkaars billen aan het kneden. De dame droeg een soepjurk met bloemetjes die tot haar dijen was opgetrokken. Over haar permanent lag een blauwe gloed, ze kwam zeker van de kapper. Ik vond het zó ontroerend."

Vrolijk vrijetijdsoord

Ook al is het Noordkasteel oorspronkelijk gebouwd als militair verdedigingswerk, de meeste Antwerpenaars op leeftijd zullen zich het domein herinneren als vrolijk vrijetijdsoord. Uiteindelijk heeft het Noordkasteel nooit militair dienstgedaan. Zeventien jaar nadat de citadel opgeleverd was, in 1881, werd er al een deel gesloopt om plaats te maken voor de uitbreiding

van de haven. In 1934 vormde burgemeester Camille Huysmans het domein om tot een recreatiegebied met een openluchtzwembad en een roeivijver. Op oude zwart-witfoto's paraderen jonge meiden in gestreepte badpakken langs de witgeverfde hekjes, uitgelaten kinderen spetteren elkaar nat in de ondiepe vijver. In niks lijken die beelden op het verstilde gebied waar het zachte avondlicht vandaag overheen strijkt. Maar daar kan de volgende generatie Antwerpenaars zich op een dag misschien ook niks meer van herinneren, vrees Anne.

Een paar dagen voordat haar residentie afgelopen zou zijn, kreeg ze een berichtje van de eigenaars van de woonboot. Wegens het slechte weer op hun vakantiebestemming zouden ze een paar dagen eerder thuiskomen. 'Nee, niet terugkomen', sms'te Anne terug. Met daarachter 'Grappje'. Maar eigenlijk was het geen grappje. De schrijfster zucht. "Ik had hier voorgoed kunnen blijven." ■

Lees Annes verslagen van de residentie op facebook.com/anne.provoost/ via ademloos.be/category/tags/noordkasteel.

Anne leest een boek op de ark van Dirk en Linda. "Dagboek van een teleurgesteld man van Barbellion, een van de beste dagboeken ooit geschreven."

Fotowedstrijd en kunstproject AIR Traces

Anne Provoost wil graag zoveel mogelijk Antwerpenaars laten kennismaken met het Noordkasteel. Daarom organiseert ze samen met stRaten-generaal een fotowedstrijd. “Ik hoop dat iedereen verliefd wordt op dit prachtige natuurgebied, zodat het niet onopgemerkt zal verdwijnen voor de Oosterweelverbinding. De bedoeling is dat je vijf foto’s maakt van het Noordkasteel én vijf foto’s van het - eveneens bedreigde - Sint-Annabos op Linkeroever.” Een jury van fotografen zal de inzendingen beoordelen. De winnaar krijgt een Lomography La Sardina camera cadeau. Stuur je foto’s voor 15 oktober naar web@stratengeneraal.be.

Sitespecifieke expo

In september kunnen kunstliefhebbers een bezoekje brengen aan AIR Traces, een sitespecifieke tentoonstelling in het gebied waar de stad Antwer-

pen verandert in de haven. Binnen- en buitenlandse beeldende kunstenaars presenteren kunstwerken op verschillende locaties, je kan het parcours te voet of met de fiets volgen.

De tentoonstelling focust op ‘sporen’ als elementen van identiteit. De uitgenodigde kunstenaars vertrekken van materiële sporen van menselijke aanwezigheid zoals graffiti, zwerfvuil, een tent of een tijdelijk onderkomen. De omgeving bevat ook historische sporen: de overblijfselen van het oude Noordkasteelfort, bunkers en schuilkelders uit de Tweede Wereldoorlog en het achttiende-eeuwse kerkje van het voormalige dorp Oosterweel. ■

Opening zaterdag 6 september, 15u.

Open van zondag 7 september t.e.m. zondag 5 oktober, di-vrij 10u-17u, za-zo 11u-19u, of op afspraak via info@airantwerpen.be.

Het Noordkasteel werd na 1934 een recreatiegebied met openluchtzwembad en roeivijver.
Foto's: archief Gemeenschappelijk Havenbedrijf Antwerpen

Vroeger waren we zwemmers

Ik wist het wel, maar ik kon me er niets bij voorstellen. Mijn verblijf van drie weken in een woonboot in de Scheldebocht heeft het me duidelijk gemaakt: de Schelde is een getijdenrivier. Om de zoveel uren begint het water te slurpen. Het trekt zich terug tot aan de houten steigers. Je boot ligt dan niet langer op het leikleurige Scheldewater, maar in een bed van drab. Meteen krijg je gezelschap van rietvogels, meeuwen en steltlopers. Ze gaan met gespreide tenen het slib op. Je denkt: nu krijg ik het te zien, het schuim, het wier, het slijm, de dode vissen, al het afval dat stroomopwaarts is gestort... Maar je tuurt langs je boeg naar beneden en je ziet niets dan gladde aangeworpen afzetting.

De Schelde is gesaneerd. Bij hoogwater kun je bruinvissen voorbij zien komen. Als het water nu zo proper is geworden, kan ik er dan ook in zwemmen? Nee, zwemmen in de Schelde is nog steeds verboden, vanwege de getijden, de stroming, de scheepvaart, de historische vervuiling die in de bodem is achtergebleven.

Vroeger waren de Antwerpenaars zwemmers en vissers. Nu zijn de open wateren verboden gebied. Wie zich er toch in waagt, riskeert een GAS-boete. We zijn collectief alles wat we van water wisten aan het vergeten. Waterpartijen zijn in ons hoofd als donkere wouden. We durven er niet in omdat we ze niet begrijpen. Achter me liggen de vijvers van het Noordkasteel. Vroeger werd daar gezwommen. Vervolgens werd er gezegd dat ze vervuild waren omdat ze water onttrokken van de Schelde. Maar de Schelde is nu proper! En in de vijvers van het Noordkasteel zijn toch geen getijden?

Onze aarde warmt op. De zomers in de stad zullen steeds heter worden. Overal in Europa zie je stadsmensen hun rivieren en vijvers in duiken. Moeten wij niet ook stilaan onze angst overwinnen? De wallen, de dijken, de getijden en de onderstromen leren kennen in plaats van ze uit de weg te gaan? Wat is er echt gevaarlijk, en wat is dat alleen maar in ons hoofd? Van het Noordkasteel weer een zwemvijver maken, vier jaar geleden beloofde men in het stadhuis dat te onderzoeken. Van het resultaat van dat onderzoek vernemen we niets, hoe zou dat toch komen?